

BYMUSEET I FREDERICIA

Velkommen til By

Museet er opført lige uden for ravelinen, der beskyttede dæmningen over voldgraven, hvor nu Prangervej fører ind i byen. I 1700 tallet benævntes området "Den Tyske Fælled", og stedet gav føde til græssende kreaturer. Da kommunen købte voldterrænet i 1914, var der indrettet festplads her. I 1930 nedlagdes festpladsen, og Fredericia Museum genopstillede de første bygninger på stedet.

1. HOVEDBYGNINGEN, som oprindeligt stammer fra omkring 1715, fik museumsforeningen tilbudt af Sct. Joseph-søstre. Bygningen lå oprindeligt på hjørnet af Vendersgade / Sjællandsgade, hvor den havde fungeret først som bolig og siden som alderdomshjem. I 1930 genopførtes den på museumsområdet.

2. EGUM MØLLELADE er opført på museumsområdet i 1941. Bygningen blev oprindeligt opført i 1800'erne som ladebygning ved vandmøllen i landsbyen Egum. Bygningen er i sommerhalvåret prydet med forskellige håndværker – skilte. Ved siden af mølledaden er opført et "das" i bindingsværk. Det stammer fra Kongensgade 35. På gårdspladsen er placeret en vippebrønd fra Trelde.

3. EGESKOV KIRKESTALD lå indtil den flyttedes til museet i 1969 over for Egeskov Kirke. Stalden blev bl. a. brugt til opstaldning af kirkegængeres heste under gudstjenesten.

4. BRØCHNERS PAKHUS opførtes på Fredericia Havn omkring 1830. Det genopførtes på museumsområdet i 1980. I stueetagen er rekonstrueret en hestestald, og der opbevares genstande med tilknytning til grovarehandel.

museet

5. NØRREMARKSLADEN stammer fra området, hvor nu olieraffineriet er beliggende. Den opførtes på museumsområdet i 1968. Den rummer landbrugsredskaber med tilknytning til Fredericias avlsbrugere samt inventar med tilknytning til husmoderens arbejde. Til højre for indgangen er en hestetrukken rundgang, der kunne levere energi til ladens maskiner, kværn o.l.

6. SOLDATERKAMMERET er en speciel Fredericia foreteelse, som var i anvendelse helt op i 1930'erne. Indtil der byggedes kaserner, boede soldaterne hos borgerne i byen. Borgerne blev pålagt at indrette et soldaterkammer i ejendommen. Det var meget små rum uden varmeanlæg og sparsomt udstyret. Soldaten havde dog ret til at være i værtens køkken og lave mad indtil kl. 21.00.

7. TOBAKSLADER var indtil slutningen af 1800 tallet et meget synligt indslag i Fredericias bybillede. Særligt i den nordøstlige bydel, hvor de reformerte tobaksdyrkere var bosat. Denne tobakslade stod oprindeligt i Danmarks-gade 81. Tobaksladen blev genopført på museet i 1930. Denne type lader blev benyttet til tørring af tobaksblade, som hang i huset fra høsten i september måned og indtil foråret, hvor de blev videre forarbejdet. Museet dyrker tobak hvert år, så i sommermånederne kan besøgende jagttage, hvorledes fremgangsmåden har været.

Rundt på museumsområdet vokser mange som alle har en tilknytning til

Fredericias

- 8. VEJERBOD** opført på hjørnet af Prinsessegade / Oldenborggade i 1891 og flyttet til havnepladsen i 1913. Efterfølgende moderniseret flere gange. I 1988 var kapaciteten for lille, og beliggenheden uhensigtsmæssig. Som følge heraf fik Museerne tilbudt huset, som blev flyttet til museumsgrunden i 1990 og indviet i 1992. Huset rummer nu vejerkontor med originalt inventar og en billedkavalkade om havnens udvikling. Huset benyttes også til madpakkehus for besøgende på museet.
- 9. MÅLERHUS** opført i 1888 på den yderste ende af færgelejets moler, hvor det rummede udstyr til måling af vandstanden i Lille Bælt. Det fungerede til sommeren 1972, hvor det blev fjernet. Efter en omvej, hvor huset fungerede som kolonihavehus, endte målerhuset på Bymuseet i 1994. Ligesom de andre bygninger er også dette hus med til at dokumentere en vigtig epoke i Fredericias historie.

I. PARTERRE HAVEN

Partiet foran hovedbygningen er et rokokoeanlæg. Det er karakteristisk ved de lave præcist klippede buksbomhække og ved symmetrien omkring akse, der løber op mod indgangsdøren. Et sådant anlæg kaldes en parterre. Det anlagdes i nær tilslutning til bygningen, og beplantningen holdes lav nær jordoverfladen. Forskelligt farvet grus er med til at synliggøre figurer og mønstre i parterret. Anlægget er flankeret af to linde stammehække, der også er karakteristiske for denne periode. Denne del af haveanlægget er helt i stil med hovedbygningens tidsperiode og fremtoning.

II. ROSENHAVEN

Her vises en samling af historiske roser. Samlingen er speciel ved, at udvælgelsen af planter er sket efter en vurdering af deres betydning i en beretning om rosens udvikling op gennem tiden botanisk såvel som kulturelt. Samtidig er der lagt vægt på en kronologisk orden.

GALLICA-ROSERNE er den første egentlige haverose i Europa.

De ses i bed 1, 2, 3 og 4.

DAMASCENA-ROSERNE er næste trin i udviklingen. De ses i bed 5, 6, og 7.

ALBA-ROSERNE er en krydsning af Canina / hunderosen og Gallicarosen.

De ses i bed 9, 10 og 11.

CENTIFOLIE-ROSERNE er sidste led i udviklingen af de engangsblomstrende haveroser. De ses i bed 12, 13 og 14.

PORTLAND-ROSERNE er de første europæiske genblomstrende roser.

De ses i bed 15.

KINESISKE ROSER kom til Europa i slutningen af 1700 tallet. De er genblomstrende og uden duft. De ses i bed 16.

BOURBON-ROSERNE er resultatet af en krydsning mellem europæiske og kinesiske roser. De er genblomstrende, og de dufter. De ses i bed 17 og 18.

PERPETUEL-ROSERNE eller Perpetuelhybriderne, som de kaldes, blev meget populære sidst i 1800 tallet. Med dem sluttede en epoke i rosernes udviklingshistorie. De ses i bed 18.

OMEGNS-ROSERNE er roser, der gennem generationer har stået ved gårde og huse i Fredericia og omegn. De benævnes ved deres hjemsted.

De ses i bed 19.

III. TOBAKSPLANTERNE

Tobaksmarken er beliggende modsat rosenhaven. Tobaksplanten stammer fra Amerika – den bliver op til 3 m høj og har smukke lyserøde blomster. Planten hører til natskyggefamilien, hvor næsten alle arter er giftige. Det er tobakken også. Tobaksplanten kom til Fredericia med de reformerte, der fra 1720 dannede en koloni i Fredericia. Allerede i 1722 havde de en anseelig tobaksproduktion.

Kong Frederik V havde givet dem tilladelse til uden afgifter at avle og sælge tobak. Det blev en stor succes. I slutningen af 1700 tallet var produktionen størst – op mod 800.000 kg blade pr. år.

Siden 1969 er der dyrket tobak på museets område. Frøene sås i mistbænke i slutningen af marts måned og plantes ud midt i maj. I september høstes plantens blade, trækkes på snor og hænges til tørre i tobaksladen. I løbet af nogle måneder vil de tørre blade være klar til at bearbejdes til f. eks. pipetobak, skråtbak eller cigarer.

IV NYTTEHAVEN

Ved siden af tobaksmarken helt ud mod Jernbanegade findes "Nyttehaven" – "Persillekvarteret" – et navn i folkemunde for Dronningensgade og Kongensgade området, hvor de reformerte boede mest koncentreret.

I bedene vises nogle af de urter, som de reformerte anvendte i deres "franske" madlavning: persille, kommen, asparges, artiskok, pastinak, skorzonnerod, ærter og gulerod. Bemærk at asparges dyrkes i flade bede, akkurat som forfatteren J. N. Wilse noterede sig i 1767. I ærtebedet kan man se, at planterne støttes af stænger – lodrette såvel som vandrette. En skik medtaget fra varmere himmelstrøg, hvor vinstokkene opbindes på denne måde.

V. "MARKEN" VED EGESKOV KIRKESTALD

KARTOFFEL

I 1746 fortælles, at man dyrkede forskellige slags kartofler her på egnen – den ene havde hvide blomster og den anden havde violette blomster. Ifølge historikeren Hugo Matthiessen fik en reformert, Bottelet, sendende kartofler fra sin broder i Holland. Det var de reformerte, der som de første dyrkede kartofler i større mængde her i landet.

BORTFELDSKE ROER

De reformerte indførte også De Bortfeldske roer – en lang gullig vinterroe. Roen har navn efter landsbyen Bortfeld i Braunschweig.

MORBÆRTRÆ M. FL.

Længere tilbage står en sort morbær – et lille løvfældende træ – som stammer fra Vestasien. Frugten, der ligner brombær, er spiselig.

ASKETRÆ

I hegnet bagved står et selvsået asketræ, som kendes på de sorte knopper. De reformerte snittede gerne 4 lodrette eller krumme linier i barken på asketræer placeret nær ved husene – træerne ville da øge tykkelsesvæksten, fordi sårene animerede træet til at danne ekstra sårvæv.

JORDBÆR

Skovjordbær / alm. Jordbær – *Fragaria Vesca* – af mange kaldet ”den danske nationalfrugt” har været dyrket i Danmark siden 1400 tallet.

I 1767 noterede forfatter og videnskabsmand J. N. Wilse, at der visse steder på volden var en rig bestand af jordbær. Han undrede sig herover men ræsonnerede, at de jo kunne være bragt hertil med de græstørv, voldanlægget var blevet beklædt med under opførelsen.

VI. VED NØRREMARKSLADEN

Op mod laden vokser en række af bleg kongelys – *Verbascum Sychnotis*.

Den er mangfoldiggjort i Fredericia af de reformerte, som lavede te af dens blomster og blade i stedet for at købe te hos købmanden. Nævnte J. N. Wilse gav te af bleg kongelys sin bedste anbefaling.

Et lille bed af dijonroser skal lede tanken hen på de reformertes prydhave. De yndede at indtage måltiderne udendørs i prydhaven.

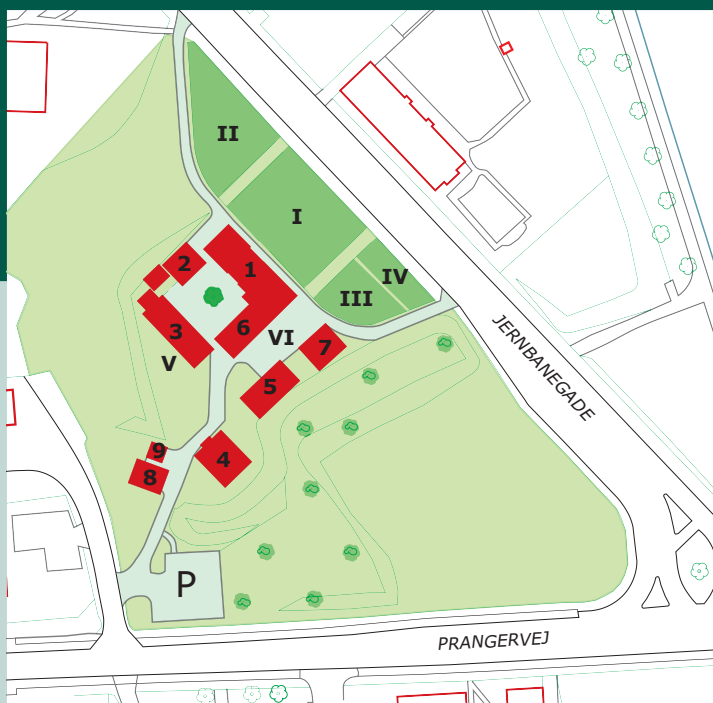
Her står også rosen *Rosa Centifolia* ”De Meaux” – forædlet i Belgien i

1600 tallet. Rosen skulle efter sigende være blevet udbredt fra biskop Siquiers have i byen Meaux, som ligger lidt sydøst for Paris. Måske er det den rose, de reformerte bragte med sig fra Frankrig.

I grusbelægningen står et Ingrid Marie og et Filippa æbletræ. Der har altid været en betydelig frugtavl på de gode jorder omkring Fredericia. De reformerte fortsatte og forbedrede frugtavlens ved at skaffe nyt podemateriale fra udlandet.

Ved længen med soldaterkammeret vokser vin, fersken og abrikos. Især jødiske borgere forsøgte – inspireret af et liv under varmere himmelstrøg - at dyrke varmekrævende planter ved deres boliger.

1. HOVEDBYGNINGEN
2. EGUM MØLLELADE
3. EGESKOV KIRKESTALD
4. BRØCHNERS PAKHUS
5. NØRREMARKSLADEN
6. SOLDATERKAMMER
7. TOBAKSLADE
8. VEJERBOD
9. MÅLERHUS

- I. PARTERRE HAVEN
- II. ROSENHAVEN
- III. TOBAKSMARK
- IV. NYTTEHAVEN
- V. "MARKEN" BAG
EGESKOV KIRKESTALD
- VI. VED NØRREMARKSLADEN

MUSEERNE I FREDERICIA

FREDERICIAKOMMUNE

Jernbanegade 10, 7000 Fredericia, Tlf.: 72 10 69 80, Fax. 72 10 69 81

museerne@fredericia.dk · www.fredericiahistorie.dk